

Selekcionāre Tatjana Kočāne rada ziedus, kas smaržo pēc vaniļas un krustnagliņām

Gunda Katrīna Vovere

Tatjana Kočāne ir selekcionāre no Rugājiem Balvu novadā – sieviete, kuras rokas un sirds ir cieši saistītas ar zemi. Mīlestību pret augiem viņa mantojusi no saviem vecākiem. Būdama piecu bērnu mamma, Tatjana dārzu ilgu laiku uztvēra kā savu miera oāzi – vietu, kur smelties spēku, atgūt līdzsvaru un sakārtot domas. Taču šī aizraušanās ar gadiem pārtapusi par sirds darbu – jau vairāk nekā piecpadsmit gadus viņa nodarbojas ar selekciju. Lai gan sākotnēji eksperimentēts ar dažādām kultūrām, sirdsbalss galu galā aizvedusi pie ziediem – peonijām un flokšiem, kas iedvesmo ar savu krāšņumu un smaržu. Jāpiebilst, ka Tatjana uzņem apmeklētājus savā ziedu dārzā un jau otro gadu Nacionālajā dabas muzejā viesosies ar savu flokšu izstādi, kur cilvēki varēs iepazīt viņas darba augļus klātienē.

Kā jūs pati ar sevi iepazīstinātu – dārzniece, selekcionāre, kolekcionāre?

– Šobrīd es jau teiktu, ka esmu selekcionāre, jo ar šo lietu nodarbojos jau vismaz piecpadsmit gadus. Savus pirmos eksperimentus, mēģinot kaut ko sakrustot, es patiesībā sāku aptuveni 2003./2004. gadā, bet darbu tieši ar peonijām mērķtiecīgi sāku pirms piecpadsmit gadiem. Mani ļoti aizrāva šīs šķirņu krustošanas process un iznākums. Sāku ar dālijām, jo tām ir visātrāk redzams rezultāts – jau nākamajā pavasarī iesējot sēklas, rudenī var redzēt krustošanas iznākumu. Rezultāti izdevās ļoti labi, tāpēc ķēros pie nākamās kultūras – martagonilijas, dienziedes. Šo man bija diezgan daudz, vairāki tūkstoši sēklaudžu, bija interesanti, bet tad man sagribējās kaut ko sarežģītāku – nav tik interesanti, ja uzreiz var redzēt rezultātu. Peonijām ir jāgaida kādi pieci, sei gadi līdz pirmajam ziedam, tāpēc to selekcionēšana aizrauj vairāk. Šobrīd galvenās kultūras, kurām veltu ļoti daudz sava laika, mīlestības un rūpju, ir peonijas un flokši. Viens no faktoriem, kāpēc izvēlējos tieši šos ziedus, noteikti ir arī tas, kāda ir manas dzīvesvietas augšne, klimats, lokācija, kas ir meža malīnā. Ne visi ziedi šeit jūtas labi. Turklāt, ja vasaras sākums ir peoniju laiks, tad vasaras otra puse ir laiks flokšu uzņācienam, līdz ar to ir labi, skaisti un smaržīgi visu vasaru.

Selekcijas darbu esat mācījusies kādā skolā vai apguvusi pašmācības ceļā?

– Es esmu piecu bērnu māmiņa un, audzinot bērnus, visu savu brīvo laiku veltīju dārzam. Dārzā es spēju atpūtināt galvu no bērnu kņadas mājās, pēc darbošanās dārzā varu atgriezties pie savas ģimenes mierīga. Domāju, ka mīlestība pret dārzu un augiem man nākusi no bērnības, jo manai mammai bija skaists ziedu dārzs, kuru man vajadzēja ravēt, savukārt tētim vaļasprieks bija potēt ābeles, viņu aizrāva tādi darbi. Un manī, acīmredzot, tas ir kaut kā kopā salicies un izveidojis mani par to, kas es esmu šodien.

Šo gadu laikā, nodarbojoties ar selekciju, jums droši vien ir izveidojusies arī peoniju un flokšu kolekcija?

– Jā, lai radītu ko jaunu un skaistu, ir nepieciešami labi un daudzsoļoši pamati. No kaut kā necila, nav iespējams izveidot kaut ko izcilu. Tāpēc tiek iegādātas jaunākās, skaistākās un perspektīvākās šķirnes, kuras krustojot, var iegūt ļoti interesantus rezultātus.

Cik šķirņu šobrīd ir jūsu kolekcijā?

– Es, godīgi sakot, nevaru nosaukt, jo es neskaitu. Tas viss man prasītu papildu laiku, bet man ir tikai divas rokas, divas kājas un diezgan liels dārzs. Domāju, ka mēs runājam par simtiem peoniju un flokšu tūkstošiem...

Jo katru gadu tiek iesēti vismaz divi tūkstoši sēklaudžu, no kuriem līdz trīsdesmit tiek atlasīti, kuri vēl dažus gadus tiek rūpīgi vēroti un izvērtēti, un tad no tā visa sanāk ap desmit šķirnēm.

Kādi ir kritēriji, pēc kuriem vērtējat, ko iekļaut savā kolekcijā?

– Es vienkārši skatos un redzu, ko es gribu un ko es negribu. Esmu audzējusi arī dažādas pasauleslavenas šķirnes, bet, paaudzējot tās savā dārzā, ja man kaut kas nepatīk līdz galam – skats vai augums –, es varu ar vieglu roku šķirties no tām. Ir arī tādas kaprīzas šķirnes, kuras var augt vairākus gadus, bet izdzīt tikai pāris jaunu dzinumus, arī no tādām šķiros. Man to ir viegli izdarīt, jo man ir jātaupa savi resursi, kurus labprātāk veltu šķirnēm, kas mani iepriecina.

Kāds ir praktiskais selekcionāra darba process no idejas līdz gatavai šķirnei?

– Peonijām mani pirmie gadi bija tikai selekcija, kur tika vāktas jau kukaiņu apputeksnētās sēklas. Tad, kad tās jau sāk ziedēt, es skatos ļoti kritiski, atlasu un audzēju tikai atšķirīgākās šķirnes. Bet nu jau kādus desmit gadus es nodarbojos arī ar hibridizāciju, kad pati mērķtiecīgi krustoju konkrētas šķirnes, kur izvēlos konkrētu tēti un mammu jeb no viena auga ņemu puteksnīcu, brīdī, kad putekšņi ir jau tādi birstoši, un lieku uz mammas ziedīņa auglenīcas, tai jābūt miklai un mazliet lipīgai, tas ir īstais brīdis, kad vajag apputeksnēt. Apputeksnētais zieds tiek apsiets ar marlīti, lai kukaiņi netiek klāt. Pēc tam gatavina sēklas un ievāc īsu brīdi pirms tās izbirst. Iesētās peoniju sēklas izdīgst pēc pusotra gada, tad kādi trīs – četri gadi jāaudzē līdz pirmajam ziedam. Tikmēr flokši jau pavasarī ir izdīguši. Agrākām flokšu šķirnēm jau pēc pirmo ziedīņu atvēršanās var apmēram nojaust rezultātu, bet īstā vērtēšana var notikt tikai otrajā – trešajā gadā. Tas ir diezgan garš, bet noteikti ļoti interesants process.

Kāds ir jūsu lielākais selekcijas panākums līdz šim?

– Man pašai no peonijām ļoti patīk «Porcelāna lelle». Tai ir stingri kāti, tā ir ļoti vēla, zieds ir balts ar rozīgi aprikozīgu atblāzmu pašā zieda centrā. No flokšiem fantatiskas ir «Micites», tās ir vidēja auguma, ziedi it kā ir balti, bet saulainā laikā ar rozā actiņu, savukārt vēsā laikā – ar zilganu toni. Šai šķirnei arī aromāts mainās – siltā laikā smaržo kā kulinārijas garšviela vaniļa, bet vēsā laikā – pēc krustnagliņām. Jāpiemin arī floksis «Ziemeļmeita», ļoti skaists! Ja apraksts ir iekārdinājis, jābrauc uz vietas to nobaudīt, uzņemtu pie sevis apmeklētājus, bet tas ir iepriekš jāaskaņo!

Vai savas jaunizveidotās šķirnes reģistrējat oficiāli?

– Manas pirmās šķirnes ir pasaules flokšu reģistrā. Šis reģistrs atrodas Vācijā, un man pazīstamā selekcionāre Guna Rukšāne, sūtīdama savas šķirnes, aizsūtīja arī dažas manas, un togad tajā tika iekļauta šķirne «Helēna». Vairāk gan es neesmu sūtījusi, jo man svarīgi ir audzēt un radīt kaut ko jaunu un skaistu, ko cilvēki var apskatīt, pasmaržot un audzēt savos dārzos. Tomēr neizslēdzu iespēju, ka to darīšu tuvākajos gados. Varbūt vajadzētu Latvijā izveidot savu reģistru, jo mums jau ir diezgan daudz šo selekcionāru, kas rada jaunas šķirnes.

Selekcionēšana ir jūsu pilna laika darbs, un aktīvā sezona ir vasara. Ko jūs darāt ziemā?

– Ziemā es izglītojos, lasu dažādus jaunumus un informāciju nozarē, iepazīstos ar jaunākajām tendencēm pasaulē, lasu dažādus pieredzes stāstus, citu selekcionāru praksi.

Jūs vasarā strādājat viena vai jums ir palīgi?

– Pārsvārā savās puķēs esmu viena pati, bet, ja es palīdzu ģimenei palīdzēt, tad man nekad netiks atteikts. Vīrs mani visādi ir atbalstījis jau no paša sākuma, kad ir jāiekārto dārza vieta, jāatved 30 kravas zemes, trūdi, grants. Viena, protams, es to nespētu. Manā dārzā ir arī darbi, kurus varu izdarīt tikai es pati, jo selekcionāra dārzs at-

šķiras no daiļdārza ar to, ka pirmā ravēšana notiek ļoti vēlu, tikai tad, kad ir viss sadīdzis. Ja pasteidzas, var izravēt kaut ko ļoti īpašu un unikālu. Tikmēr vasaras otrajā pusē tiek ļoti saudzēti pārziedi, jo tajos veidojas sēklas. Reizēm, kad pie manis atbrauc cilvēki, ir tādi, kas iet garām, nodomā, ka es netieku galā, un sāk laužt pārziedus! Man tajā brīdī sirds sažņaudzas, jo esmu visu vasaru kā bitīte skraidījusi, puteksnējusi un vienā mirklī manu darbu iznīcina. Tāpēc vienmēr cilvēkus brīdinu, ko drīkst un ko nedrīkst darīt manā dārzā.

Kāda ir selekcionāru kopiena Latvijā – vai jūs sadarbojaties, dalāties pieredzē?

– Es vienmēr priecājos par visiem saviem kolēģiem un viņu panākumiem. Sadarbojos un draudzējos ar Gunu Rukšāni, Jāni Rukšānu, Līgu Plato (latvieti Īrijā, kura ir pelargoniju selekcionāre), Edgaru Biti. Es zinu, ko šis darbs prasa, tāpēc spēju patiesi novērtēt kolēģus. Darot radošu darbu, vienmēr ir vajadzīga iedvesma. Kolēģi piekritīs, ka mēs viens otru iedvesmojam!

Patiesībā Latvijā selekcionāru nav nemaz tik daudz, vai šī nodarbe tiek aizmirsta un neveidojas jaunā selekcionāru paaudze?

– Teikšu godīgi, tas ir laikietilpīgs un diezgan dārgs vaļasprieks. Divdesmit gadi dārzkopim patiesībā ir tikai tas laiks, kad tu esi nopelnījis savu godavārdu, tik ilgs laiks ir jāpavada nozarē, kamēr cilvēki tev sāk arī uzticēties. Tas, ko cilvēkiem arī vajadzētu saprast, ka uz vietas audzētie augi ir ar lielāku pievienoto vērtību nekā lētākie no ārzemēm ievestie, kaut vai tāpēc, ka šeit selekcionētais un audzētais augs ir piemērots mūsu klimatiskajiem apstākļiem. Ļoti kūtri tiek atbalstīti vietējie uzņēmēji, jo vietējam produktam nereti ir augstāka cena.

Kā jūs vērtētu šībrīža cilvēku interesi par peonijām un flokšiem Latvijā?

– Pašreiz, manuprāt, šiem ziediem ir uzvaras gājiens Latvijā.

Kas ir jūsu lielākā motivācija nodarboties ar selekciju?

– Cilvēku interese, prieks. Pagājušajā gadā, kad biju Nacionālajā dabas muzejā četru dienu izstādē ar flokšiem, piedzīvoju milzīgu cilvēku sajūsmu, dzirdēju, kā mazi bērni sajūsminājās par to, kā viss smaržoja. Tas viss ļoti iedvesmo un uzlādē jaunam darba cēlienam. Un tad, kad strādājat es jūtu, ka man trūkst iedvesmas, es braucu ciemos pie saviem draugiem selekcionāriem Rukšāniem, parunājam, papriecājos par viņu ziedošajiem augiem, tad, atbraucot mājās, jūtu, ka baterijas ir uzlādētas un varu atkal ķerties klāt saviem darbiem. Un nevaru aizmirst piebilst, ka pats svarīgākais mans iedvesmas avots ir mana mīļā ģimene. Es zinu, ka selekcijas dievs mani mīl, jo man tiešām sanāk izveidot interesantas šķirnes. ▣

Tatjanas selekcionētā peoniju šķirne «ASPAZIJA», zied jūnija beigās – jūlija sākumā.

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem».

«Par projekta raksta «Selekcionāre Tatjana Kočāne rada ziedus, kas smaržo pēc vaniļas un krustnagliņām» saturu atbild SIA «Vietējā»».

MAF

Mediju atbalsta fonds